

SPIS TREŚCI

Podziękowania	11
Wprowadzenie	13
Materiał badawczy	18
Metoda	22
 I Malowane cerkwie i monastyny Południowej Bukowiny jako przedmiot analizy naukowej. Przegląd postaw wobec zjawiska	27
1. Powstanie monastycyzmu na terenie Mołdawii w XIV–XV w.	31
2. Fundacje sakralne na terenie Mołdawii i charakterystyczne cechy tzw. stylu mołdawskiego w XIV–XVI w.	37
2.1. Okres architektury mołdawskiej	38
2.2. Fenomen polichromii zewnętrznej	43
2.2.1. Ilość <i>pisanych</i> cerkwi i monastyrów na terenie Mołdawii	47
2.2.2. Inicjatorzy programu zewnętrznego i malarze cerkwi mołdawskich	49
2.2.3. Geneza polichromii zewnętrznej	53
3. Ikonografia cerkwi bukowińskich a tzw. treści folklorystyczne	61
4. Program ikonograficzny cerkwi bukowińskich	71
4.1. Malarstwo ścian wewnętrznych	71
4.1.1. Malarstwo absydy wschodniej (zwanej także główną lub ołtarzową)	71
4.1.2. Malarstwo latarni i nawy	74
4.1.3. Malarstwo przednawia	78
4.1.4. Malarstwo przedsionka	81
4.2. Malarstwo ścian zewnętrznych	81
 II <i>Cerkiew jako obraz świata</i> . W kręgu symboliki świętego miejsca w kulturze typu ludowego	95
1. Świątynia – między chrześcijańskim kanonem a tradycją typu ludowego	97
2. Ludowy mit kosmogoniczny na terenach rumuńskich	100
2.1. Treści i źródła	100
2.2. Fazy powstawania mitu kosmogonicznego	102
2.3. Wyznaczanie <i>środk</i> a <i>świata</i> w chaosie <i>początku</i>	107

3. Cerkiew jako <i>obraz świata</i> w rumuńskich ludowych mitach kosmogonicznych	110
3.1. Motyw <i>cerkwi-drzewa</i> (<i>monastyru-drzewa</i>)	110
3.2. Motyw <i>cerkwi-okrętu</i> (<i>monastyru-okrętu</i>)	114
3.3. Cerkiew jako <i>axis mundi</i> . Koncepcja czasu i ludowa wiara w przemiany światów	117
3.3.1. Postacie	117
3.3.2. Dźwięki	127
3.3.3. Światło	129
3.4. Przywoływanie symbolu <i>cerkwi-axis mundi</i> w życiu człowieka	131
4. Wzorzec kosmogoniczny a geneza malowanych cerkwi bukowinińskich (na materiale z badań terenowych)	136
4.1. Obrazy chaosu	136
4.1.1. Las. <i>Cerkiew-drzewo</i>	138
4.1.2. Żywioły. Objawienia	142
4.1.3. Góry. Stare Ruiny. Ofiara	147
4.1.4. Pamięć w nazwie	153
4.2. Historia i mit – koncepcja czasu i przemiany światów	154
III <i>Ikona jako zwierciadło czasu</i> . Wyobrażenia typu ludowego a malowidła ściennie cerkwi na Bukowinie	159
1. Ikona – między chrześcijańskim kanonem a tradycją typu ludowego	161
2. Raj <i>nieutracony</i> ? Ikony cerkwi bukowinińskich jako symbole mitu o rajskim początku	168
2.1. Barwy cerkwi a barwy Bukowiny	168
2.2. Symbolika Bukowiny jako centrum świata – „serce”, „wyspa” i „okno do nieba”	176
3. <i>Biblia pauperum</i> a program ikonograficzny <i>pisanych cerkwi</i> na Bukowinie	181
3.1. Definicje i inspiracje badawcze. <i>Biblia pauperum</i> jako tekst kultury	181
3.2. <i>Biblia pauperum</i> a program ikonograficzny <i>pisanych cerkwi</i> na Bukowinie	189
3.2.1. <i>Na początku był... Diabeł, Adam i Ewa</i> . Ikona a stworzenie świata	192
3.2.2. <i>Wędrowcy ku innemu światu</i> . Ikona a eschatologia	198
3.3.3. <i>Katalog świętych</i> ? Ikony świętych jako pośredników między niebem a ziemią	207
4. <i>Ikona – Obraz czy Postać</i> ? Ikona jako miejsce objawienia <i>sacrum</i>	217
IV <i>Cerkiew i Postać</i> . Mityczne dzieje Stefana Wielkiego w kontekście rumuńskich idei polityczno-narodowych oraz ikonografii malowanych cerkwi bukowinińskich	231
1. Postać Stefana Wielkiego w kulturze rumuńskiej. Charakterystyka ogólna	235

2. Mit bohatera a kultura	239
3. Wielki władca-wojownik. Stefan Wielki a mit rzymskiego początku kultury rumuńskiej	242
3.1. <i>Wielki, imperator, Ojciec Ojczyzny</i> . Kody językowe – tytułatura	243
3.2. Motywy łacińskie i tworzenie „źródeł ludowych” w biografii Stefana Wielkiego. Bohaterowie – poprzednicy: Trajan, Decebal i św. Jerzy	252
4. <i>O jedność chrześcijaństwa</i> . Stefan Wielki a mit bizantyjskości kultury rumuńskiej	262
4.1. <i>Namiestnik Boży na ziemi</i> . Kody językowe – tytułatura i atrybuty	265
4.2. Motywy bizantyjskie w biografii Stefana Wielkiego. Bohater – poprzednik: Konstantyn Wielki i Święty Krzyż	271
5. Odzwierciedlenie mitu Stefana Wielkiego w przestrzeni i ikonografii cerkwi mołdawskich	277
5.1. „ <i>Ile bitew stoczył, tyle cerkwi i monastyrów ufundował</i> ”!? Stefan jako „wielki fundator i wojownik”	278
5.2. <i>Kawalkada Świętego Krzyża</i> , ikony wotywnie i <i>Drzewo Jessego</i> . Stefan jako „namiestnik Chrystusowy na ziemi”	289
5.3. Wątki i motywy mitu Stefana Wielkiego we współczesnej kulturze ludowej (na materiale z badań terenowych).	295
 V <i>Nie wszyscy są jednego Boga</i> . Wyobrażenia narodów i wyznań w malarstwie ściennym bukowskińskich cerkwi jako znak kulturowej kategorii <i>swój – obcy</i>	303
1. Przedstawienia <i>swoich i obcych</i> w ikonografii cerkwi bukowskińskich	305
1.1. Narody, wyznania i postacie <i>swoich i obcych</i>	305
1.2. Wyróżniki przedstawień <i>swoich i obcych</i>	307
1.2.1. Przestrzeń	308
1.2.2. Barwa	310
1.2.3. Atrybuty i zachowanie	311
1.2.4. Strój	315
1.3. Przedstawienia <i>swój i obcy</i> jako kategoria kulturowa	319
2. <i>Swoi i obcy</i> w rumuńskiej mitologii polityczno-narodowej a ikonografia cerkwi bukowskińskich	322
2.1. Opowieść o św. Janie Nowym – patronie Mołdawii i rycerzu Chrystusowym	323
2.1.1. Legenda hagiograficzna św. Jana Nowego według Grzegorza Camblaka	323
2.1.2. Legenda hagiograficzna św. Jana Nowego według metropolity Varlaama	329
2.1.3. Mitologia narodowa a kształtowanie się wizerunku św. Jana Nowego w kulturze rumuńskiej i ikonografii cerkwi bukowskińskich	338
2.1.4. <i>Jan Nowy – rycerz Chrystusowy i bliski święty</i> (na materiale z badań terenowych)	342

3. Opowieść o <i>Oblężeniu Konstantynopola</i> – mit Mołdawii jako obwarowanej twierdzy i Nowego Bizancjum	346
3.1. Geneza ikony <i>Oblężenia Konstantynopola</i>	346
3.2. Treści narodowe a kształtowanie się mitu <i>obwarowanej twierdzy</i>	347
3.3. Konstantynopol, Suczawa czy modlitwa do Matki Bożej? (na materiale z badań terenowych)	352
4. Opowieść o <i>Sądzie Ostatecznym</i> nad narodami	354
4.1. Źródła przedstawień narodów na ikonie <i>Sądu Ostatecznego</i> ...	354
4.2. Kształtowanie się znaczeń narodowych związanych z ikoną <i>Sądu Ostatecznego</i>	361
4.3. Wrogowie wiary i narodu czy indywidualni grzesznicy? (na materiale z badań terenowych)	366
Podsumowanie	373
Wybrana bibliografia	383
Spis ilustracji	437